

100 جىلدىق كۈرەس چۈششە جاڭا سايارا ئاتالمايدى

شېنجاڭ ساقشى تارىخى سارايى تىيانشاندى نۇرلاندىرغان ادالدىق

شېنجاڭ ساقشى تارىخى سارايى

قوعام حاۋىپسىزدىكى مەڭگەرمەسى ساياىسى ۋەبولىمى ۇگىت باسقارماسنىڭ باستىسى لىۋ يۇڭجۇن .

ساقشى تارىخى ساراينىڭ قۇرۇلۇشى قوعام حاۋىپسىزدىكى شەبىئەن دەمەلسىقا، زەينەتكە شىققان كۆپتەگەن قارت كادىرلار-دىكى جانە دۇنيەدەن وتكەن قارت كادىرلارنىڭ وتباسىنداىلارنىڭ قولىداۋنا يە بولدى، ولار تالاي باعالى كورمە زاتتا-رىن ۇسىندى. بۇل زاتتاردىڭ شىنىدە قۇرباندار لاڭكەستىككە قارسى تۇرۇدىكى ۋەبىرىشى شەبىئەدە قۇربان بولغان كەزدە كېگەن وق وتكىزەيتىن كېم، قىلمىستىق دەلونى بارلاۋ - تەكسەرۋىشى قىزمەتكەر-لەر قولدىغان ۇلكى ۇلۇ قۇرال ساندىسى، سونداي - اق سىلكىنىسكە قارسى اتتانىپ، اپاتتان قۇتقارۇغا، لاڭكەستىككە قارسى تۇرىپ، ورنىقتىلقتى قورعاۋغا قاتناشقان قاھارماندارنىڭ كەسكىنى بار باعالى سۇرەتتەر بار ...

دەدى سارايى شىنىدە ەكسكۇرسىيالاپ جۇرگەن اۋتونومىيالى رايوننىڭ بەلگىلى ۋەبىر وركانىدا قىزمەت سىتەيتىن رىن شياۋران 3-ايدىڭ 23 - كۈنى .

” 1 - ايدىڭ 10 - كۈنى ساراي اشلىغان-نان 3 - ايدىڭ 30 - كۈنىدە دەيىن، شېنجاڭ ساقشى تارىخى سارايسى ەكسكۇرسىيالاۋ-شى 373 ورنىدى، 8581 ادامدى (رەت) قابىلداپ ۇلكىردى“ دەيدى اۋتونومىيالى رايوندىق قوعام حاۋىپسىزدىكى مەڭگەرمەسى ساياىسى ۋەبولىمى ۇگىت باسقارماسى ساقشىلىق الۋمەتتىك بايالا-نىسى ۋەبولىمىنىڭ ورنىباسار باستىسى جۇي گۇاڭۋي . ونىڭ تانىستىرۋىنىشا، شېنجاڭ ساقشى تارىخى سارايسى شېنجاڭنىڭ قوعام حاۋىپسىزدىكى تارىخىن ەستەلىككە الاتىن، شېنجاڭ قوعام حاۋىپسىزدىكى رۇخىن جالعاستىرا-تىن، خالىق ساقشىلارنىڭ وىرازىن كور-سەتەتىن جانە خالىق ساقشىلارنىڭ ادال-سۇرەتتەر بار ...

ەكسكۇرسىيالاۋ سىلەمەسى

شېنجاڭ ساقشى تارىخى سارايسى ۇرمىچى قالاسى ساياىق رايونى چىيانتاڭجياڭ جولى 225 - نومىرگە ورنالاسقان . 2020 - جىلى 11 - ايدا رەسمىي قۇرىلىپ، 2021 - جىلى 1 - ايدا سىرتقا اشلىغان . 2021 - جىلى اۋتونومىيالى رايوننىڭ تانىشلىدىق تارىيە با-زاسى، اۋتونومىيالى رايونغا توتە قاراستى وركاندارعاى پارتىيا مۇشەلەرى تارىيە بازا-سى بولسى جاريالانغان . كورمە زالىنىڭ اۋ-دانى موللىرىمەن 1600 شارشى مەتر، تانىسۇ زالى، جاڭا جۇڭگو قۇرۇلۇدان بۇرىنقى ساق-شلىق سىستەرى تارىخى تۇرالى ۇسوز ، العاش-قى قۇرىلۇ جانە داۋم، ادالدىق جانە ەرىلك-پەن العا ۇمتىلۇ، جىلدار ۇزى جانە وزگە-رىستەر، باياندى تىنىشتىق، قۇرمەت جانە ساعىنىش قاتارلى 7 بولىكتەن قۇرالغان .

لىن جىلۇدىڭ تۇرمەدە جازغان «تۇتقىن جىرى»

كەيىن شېنجاڭ شۇەيۋانىنىڭ وقۇ - وقتىۋ سىستەرى باستىسى، اقسۇ ارناۋلى رايونى وقۇ - اعارتۇ مەكەمەسىنىڭ باستىسى، كۇشار اۋدان-نىڭ اكىمى، ۇششۇرپان اۋدانىنىڭ اكىمى سياقتى مىندەتتەر ارقىلايدى . شېنجاڭدا قىزمەت سىتەگەن، تۇرمىسى كەشەرىگەن 5 جىلدا لىن جىلۇ وقۇ - اعارتۇمەن اينال-دى، يىپەسادا رول لىپ، ماركىسىزدى تارا-تادى، سونداي - اق جول، كوپىر سالپ، خالىقتىڭ نۇرمىسىن جاقسارتادى . لىن جىلۇ قاتارلى كوممۇنىستەردىڭ قىيالىندا شېنجاڭ-داعى جاستاردىڭ يدەياسى ويانىپ، سەنىم-نىڭ كۇشى ۇشقىننان جالىن قاۋالاعان اردىن بايقاتادى .

جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىياسى مەن شىڭ شىسايدىڭ بىرلىكساپ قارىم - قاتنا-سى بۇزىلغان سول شىساى شېنجاڭدا قىزمەت سىتەيتىن كوممۇنىستەردى چىناپ، مىرزا قاماقتا الادى . 1943 - جىلى 2 - ايدا لىن جىلۇ 4 - تۇرمەگە ايداپ اپارانلادى . جاۋ نە قىلى جان تۇرشىگەرلىك جازا قول-دانسا دا ونى باعدىندا المايدى . سانسىز قاتاڭ جازا، ۇلمىشى سوققىغا شىداي وتە-رىپ، لىن جىلۇ «تۇتقىن جىرىن» جازادى، ولەڭ ۇسوزدى قارۇ ەتسىپ، توكىگەرىستىك سۇيىسپەنشىلىگىن بەينەلەپ، تاۋقىمەتتى بىرگە تارتقان تاغدىرلاى دوستارىن توڭ-

دىق تارىيەسىنىڭ ماڭزىدى بازاسى رەتىدە، قوعامداى ۋار سالانىڭ شېنجاڭنىڭ قوعام حاۋىپسىزدىكى قىزمەتمەن جان - جاقىتى تانىسانىن تەرەزەگە، ساقشى مەن خالىقتىڭ قارىم - قاتناسىن نىعايتاتىن كو-پىرگە، زاڭمەن جونىگە سالۇ تارىيەسىن جۇرگىزەتىن شەپكە اينالغان .

مەدالدارنىڭ ارتىنىدا شىن ادالدىق، ۇلمىدى قاپەرىنە الماۋ، بەيىت بەرەكەلى ۇمىردىڭ استارىندا قارۇ جاستانىپ ساقا-داي ساي تۇرۇ، كۇندى تۇنگە جالعاپ تا-لىقپاي ۇمتىلۇ جاتىر . ماڭزىدى ەستەلىكتەر ارقالاعان، ەداۋىر ونەگەلەرىن جىرلايتىن ساقشى تارىخى سارايسى قوعام حاۋىپسىزد-ىكى شەبىئەدە ەرىلكپەن شايقاس جاساپ جاتقان خالىق ساقشىلارنىڭ قالىتقىسىز ۇلەس قوسىپ، سىتقى جالىنمەن، ادالدىقپەن پارتىيا مەن خالىققا بەرگەن تولىمىدى جاۋابىن ەستەلىككە ۇادا .

كورمە سارايسى جىلنامالىق تارىخ پەن ەلەۋلى ارناۋلى تاقرىپتار بىرلەستىرىلگەن كورمە تا-سىلمەن جاڭا جۇڭگو قۇرىلغاننان بەرى شېنجاڭ قوعام حاۋىپسىزدىكى وركاندارنىڭ شېنجاڭنىڭ ورنىقتىلغىن قورعاۋ، خالىقتىڭ حاۋىپسىزدىگىن قورعاۋ، زاڭغا قايشى قىلمىسقا سوققى بەرۇ سياقتى جاقىتاردا قوسقان وراسان زور ۇلەسى مەن قول جەتكىزگەن شۇغىلالى تابىستارىن جان - جاقىتى، كوپ تۇرىعدان كورسەتەدى . كورمە سارايسىنچالى 563 (دانا) تارىخى سۇرەت، ساندى مالىمەت كەستەسى، 734 ناقتى زات قوبىلغان، سونداي - اق 2 توپ بارە-لەقى، 1 توپ قابىرغا سۇرەت، 3 ەلىككەمەلى كورد-نىس جانە قۇم مودەل، 4 تەلەۋپوزور ەكرانى، 2 كوپ مەديالى قويۇ ۇماى وىر-نالاستىرىلغان . سارايسى دۇيسەنبە-دەن جۇماعا دەيىن ساعات 10نان 13كە دەيىن، 16دان 19عا دەيىن ەلۋمەتكە اشىق ۇستالدى .

جابلاپ بەنە تۇرالى كورسەتەدى

جازا مەن تەپكىنى، كورەمىز ۇيرەنىشلىك شارۇا...“ .

1943 - جىلى 9 - ايدىڭ 27 - كۈنى تۇندە شىڭ شىساى بۇيرىق بەرىپ لىن جىلۇدى جاس-رىن ولتىرەدى . بۇل جىلى لىن جىلۇ نەبا-رى 27 جاستا ەدى . لىن جىلۇدىڭ ۇمىد-رى شۇغىلالى دا قىسقا بولدى، ول ۇوزد-نىڭ جاستىق وىرالمەن جانە سىتتىق قاند-مەن توڭگەرىستىڭ ەرىلك جىرىن جازىپ كەتتى .

قازىرگى تاڭدا ۇرمىچى قالاسىنداى توڭگەرىستىك قۇرباندار قاپىرستاندىغىنداى لىن جىلۇدىڭ قاپىرىنا جىلدىڭ ۇتورت ماۋ-سىمىندا جۇرت نىزەتپەن گۇل ارنايدى؛ شېنجاڭ شۇەيۋانىنىڭ بۇرىنقى ورنىنان كەڭەيتىلىپ ساللىغان شېنجاڭ داشۇەسىدە لىن جىلۇ جاساعان ”نىتىماق، قاربا-لاستىق، قاراپايىمدىلىق، جالىندى“ دەگەن مەكتەپ ۇتالىمى ساقىتالغان؛ شېنجاڭنىڭ بايتاق دالاسىندا، لىن جىلۇدىڭ اتىمەن اتالغان كوشەلەر، مەكتەپتەر، توسپالار، كوپىرلەر بار .

(اۋتونومىيالى رايوندىق پارتكوم پارتىيا تارىخى جانە خۇجات زەرتتەۋ مە-كەمەسى، اۋتونومىيالى رايوندىق قوعام-دىق عىلىمدار سالاسى بىرلەستىگى بىرلە-سىپ داينىداعان)

(باسى 1 - بەتتە)

سىتقى ايتاق كىيەنىڭ وزىنەن ۇتسىپ تابانغىدى كۇيدىرەتدە-دەي سەزىنەتىنىز“ دەيدى ەركىن ەسكە لىپ . 2004 - جىلدىن باستاپ اتۇش قالاسى ەكولوگىيالى جا-سىلداندىرۇ يىنجەنەرىياسن ۇزدىكىسىز ورسىتەتىپ، ۇدايى 17 جىل اتۇشتىڭ نانىشان، بەيشان تاۋلارىندا اعاش ەگىپ، وىرمان ۇسىردى . قازىرگە دەيىن 211 مىللىون يۇان قارجى سالپ، 38 مىڭ 500 مۇ جەرگە اعاش ەگىپ، وىرمان ۇسىردى .

2014 - جىلى ەركىن اينالاسىنداى قىستاق تۇرىعدىناردە-مەن بىرگە بەيشان ەكولوگىيالىق وىرمان ۇسىرۇ بازاسىنا كەلىپ شلان، جاڭغاق، الما اعاشتارىن ەگىپ، شىعىستان با-تىسقا دەيىنگى ۇزىندىعى 10 كىلومەتىرلىك جاسىل بەلدەۋ قالىپتاستىردى .

قازىرگى تاڭدا بەيشان ەكولوگىيالىق وىرمان ۇسىرۇ با-زاسى بەيشان باققاشاسىنا اينالىپ، جۇرتشىلىق سەيىل - سەرۋەن قۇراتىن تاماشا ورىن بولپ وتىر . ” وىرمان قورعاۋشىسى دەگەن قىزمەتتىڭ ارقاسىندا، وتە-باسىمنىڭ كىرىسى ۇبىرتالاي ارتتى “ ، - دەدى وىرمان قورعاۋ-شىسىندىق جۇمىسى ورنىنىڭ ۇوز ومىرىنە اكەلگەن وزگەرىسى جايلى ايتقاندا ەركىننىڭ جۇزىنە باقت كۇلكىسى ۇيىرىلىپ .

2014 - جىلى، قاتاڭ باۋلۇ، باعالاۋدان كەيىن ەركىن وىرمان قورعاۋشىسى بولدى . ” ۇوز قولمىمەن ەككەن قالام-شىلاردى باپتايتىن بولغانىما قاتتى قۇاندىم “ ، - دەيدى ەركىن .

ۋار دۇيسەنبى، سەيسەنبى كۈنى ەركىن بەيشان باققاشاسىنا بارىپ وىرمان اعاشتارىن باپتاۋ جۇمىسىمەن اينالساىدى . تىڭايتە-قىش بەردى، بۇتايدى، تاماشلاپت سۇارۇ قۇبىرلارنى تەكسە-رەدى... ەركىن ۋار جۇمىسى تەرەكشە مۇقيات سىتەيدى .

” بۇل جەردەگى ۇبىرتالاي اعاشتى مەن ۇوز قولمىمەن ەكتىم، وىرمان قورعاۋشىسى بولغان سول مەن اپرىقىشا كوڭىل قويسپ، ۋرپىر تال اعاش قالماشاسىنا ۇوز بالاما قاراعانداي قارايتىن بولىدۇ “ ، - دەيدى ەركىن .

وىرمان قورعاۋشىلارنىڭ دەن قويا باپتاۋنىدا، بەيشان باققاشاسىندا جەمىس اعاشتارى مول جەمىس بەردى، كۇز كەل-گەندە، تاۋ - دالانى كۆمەركەن اعاشتاردىڭ باسىندا جىدە، جاڭغاق، الما ساسمىپ تۇراتىن بولدى .

ۇسۇسۇغا قاراعاندا، كەلەسى قاداىدا، قىزىلسۇ وبلىسى اعاشتى، بۇتا - بۇرگەندى، ۇشوپتى بىرلەستىرۇ ارقىلى، وىرمان ۇتۇرى، اعاش ۇتۇرى كوپ، كوپ ساتىلى جانە ۋار ۇۋان جاسىل ەكولوگىيالىق جونىگە سالۇ يىنجەنەرىياسن اتقا-رىپ، نانىشان، بەيشان ەكولوگىيالىق وىرمان ۇسىرۇ بازاسىن بۇقارانىڭ شىن مانىندەگى ”جەمىس شارباعىنا، “ ەمىلدا اعا-شىنا“ اينالدىرىپ، بۇرىنقى تاقر تاۋدى بۇقارانى بايۇغا باس-تايتىن ”باعالى بايلىققا“ اينالدىرادى ەكەن .

(باسى 1 - بەتتە)

امالىياتقا كوپ ارالاسقان ساپىن ۇبىلم تەرەڭدەيدى، ۇبى-لىم تەرەڭدەگەن ساپىن امالىياتقا سولغۇرلىم جەتەكشىلىك ەتۇگە بولادى . بۇل تانىم مەن ارەكەت بىرلىگىنىڭ ناقتى بەي-نەسى، پارتىيا تارىخىن ۇيرەنۇ تارىيەسىندە شىن مانىندە بۇقارا ۇشۇن ناقتى ۇمس سىتتەۋدىڭ، قىيىن ماسەلەلەردى شەشۇدىڭ جاندى امالىياتى .

ۇيرەنگەندى كادەگە جاراتقاندا عانا، ۇيرەنۇ ماقساتىنا جەتۇگە بولادى . پارتىيا تارىخىن ۇيرەنۇ ۇيرەنۇ ۇشۇن عانا ۇيرەنۇ مەمس، پارتىيا مۇشەلەرى مەن كادىرلار پارتىيانىڭ 100 جىلدىق تارىخىنان قابىلداغان اقىل - پاراسات پەن كۇش - قۇاتتى خالىق ۇشۇن ناقتى ۇمس سىتتەۋ، خالىقتىڭ ىرىسى - قۇتىن كوزدەۋ قابىلەتسە اينالدىرغاندا عانا، پارتىيا تارىخىن ۇيرەنۇ تارىيەسىنىڭ ماقساتىن شىن مانىندە اڭىلەي الادى . ناقتى ۇمس سىتتەۋدەن ۋارى سىتىلدى كورۇگە، ۋارى قابىلەتتى كورۇگە بولادى . بۇقارانىڭ ۇجتى قادااعالاپ وتىرعان سىتتە-رىن كورۇگە ساقىتاپ، قولدا يگەركەندە عانا، شىن مانىندە ماسەلەنى شەشپ، قىزمەتتەردى ئلگەرىلەتىپ، خالىق بۇقارا-سىنىڭ تاماشا تۇرمىسقا بولغان تالپىنىسى مەن ئىلگىن ۇزدىك-سىز قاناعاتاندىرۇغا بولادى .

تاۋ قىيىن مەمس، قىيىن ارەكەت ەتۇ . كەزەكتە كەدەي-لىكتەن ارىلتۇدان قامال ۇ جەتسىتىگىن بەكەمدەۋدى، كە-ڭەيۋدى اۋىل - قىستاقى گۇلدەندىرۇمەن ۇنىمىدى ۇشتاس-تىرۇ قالاي جۇزەگە اسىرلادى، جوعارى ساپالى داۋم قايتە-كەندە نىق قاداىمەن ئلگەرىلەيدى، خالىق تۇرمىسى قۇرىل-سى قايتەكەندە جۇرت جۇرەگىنە تەرەڭ ۇيالايدى... وسى ۇبىر قىدىرۇ كەلەلى ماسەلەلەردىڭ بارلىعى بىزدەن نازارىيانى امالىياتپەن بايالىنىستىرۇ بارسىندا جاۋاپ نىزەۋدى تالاپ ەتە-دى . تەك ۇيرەنگەندى كادەگە جاراتۇدى، ۇيرەنۇ مەن كا-دەگە جاراتۇدىڭ ۇبىرىن - ۇبىرى جەبەۋىن سىكە اسىرا الساق عانا پارتىيا تارىخىن ۇيرەنۇ تارىيەسى شىن مانىندە ناقتى ونىمدە-لىككە قول جەتكىزىپ، سول ارقىلى شېنجاڭنىڭ ورنىقتىلىق، داۋم سىتەرىن ئلگەرىلەتۇدە ۇزدىكىسىز جاڭا جاعداي اشا الامىز .

(”لەيتى لەبىز“ ماقالا جولىداۋ پوچتا ساندىعى: xjrbplb@126 .com)